

Vande zendinghe der Lutheranen, Swinglianen, ende Mennonisten, kort, klaer ende vast bewijs, dat sy niet en is wettelijck

D.V. Coornhert

bron

D.V. Coornhert, *Vande zendinghe der Lutheranen, Swinglianen, ende Mennonisten, kort, klaer ende vast bewijs, dat sy niet en is wettelijck*. Jacob Aertsz Colom, Amsterdam 1630

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coor001vand12_01/colofon.php

© 2016 dbnl

***Vande Zendinghe Der Lutheranen, Swinglianen, ende Mennonisten,
kort, klaer ende vast bewijs, dat sy niet en is wettelijck.
Gesprake door D. V. Coornhert.***

Roman 10 15.

Hoe sullen sy Predicken, ten sy dat sy werden gesonden.

Die Schrijver.

*Geen cloeck Lantsknecht neemt dienst tot 'svyants quellinge,
Hy en siet voor al des Hopmans bestellinghe:
Geen vroet pleyter en volcht in zijn Proces yemants raedt,
Dan die hy kent voor den rechten Licenciaet:
En gheen wys crancke (uyt ancxte voor venynen)
Neemt Dranc in, dan van Doctors in Medecynen.
Maer ter Zielen verlies, Doodt en eeuwich quellen,
Volcht blindeling die meeste hoop, niet om tellen,
Roovers, Lapsalvers, Venynkoockers stracx ter Hellen.*

Aen den goetwilligen Leser.

Die sake vande sendinghe is groot, groot is oock die dolinge in desen, so is mede 't verderf daer uyt spruytende so over groot: dat ick, hoe wel met andere groote moeyten, oock met gheen kleyne hatelijckheydt der onwijse goet-meyners overladen zijnde, nochtans niet en hebbe mogen laten, hier af te verclaren, niet alle dat ick inden Heere wel vermochte, maer alleen 'tgene my nu nodigh dochte. Ende dit volgende mijn toesegginghe gheschiet, so in een gheschriftgen vande bejaerde Doope, by my over eenighe jaren in Druck uyt gegeven, als oock in meer anderen daer na ghevolcht: Ia oock noch binnen een Iaer of twee herwaerts aen een hart drijver vande Echtscheydinge onder den Mennonisten, by al dien hy van doen af binnen twee ofte drie Maenden zijne ende zijnre Leeraren sendinghe teghen my niet en verantwoorde, sonder dat hy tot noch toe sulcx oyt met een eenigh woort bestaen heeft ghehad. Dat nu veele quaetwilli-

ghen dese mijnen goetwilligen ende nodigen dienste int alder-archste sullen beduyden, ende hem selfs daer door bethoonen te wesen liefdeloose Luyden, can ick (God lof) soo wel betrachten als verachten. Sulcx hebbe ick te verwachten, voorneemlijck van eenighe verwaende Nemrotten, ende geweldige Iaghers in Religions saecken: die d'Apostel onghelijck zijn, over alle mans geloove heerschappen willen, ende elck na henluyde pijpe te doen danssen, sich alsoo meesterlijck onderwinden: dat sy niemanden ergens inne anders dan syluyden gevoelende, neffens henluyden en willen gedogen. Die Heere voorhoede, dat sy in desen geen macht na wille en bekommen: oft wy sullen haest weder in d'oude dwang der conscientien komen. Maer dat ghy goetwillige Lesers, die noch vry zijt van allen Seckten, oft ten minsten, nu al in eenige gemeynten zijnde, noch met een onpartijdich verlanghen speurt na die loutere waerheyt, dit mijn werck wel ten goeden nemen, ende tot uwer zielenheyl ghebruycken sult connen, can ick hopen, gelooven ende wenschen met gantscher herten. Neme ick dan in dese quade tijden der quaden menschen hatelijckheyt, tot mijnen kosten, ende versuyme dese moeyten om uwent wille, alleenlijck ter handen. Doet ghylieden oock die moeyten van dit mijn gheschrifte met een vry oordeel ende onsichtighen aendacht eens te lesen. Tot behoevinghe uwer zielen, om u selfs nuts wille. Want ick dit mijn ghevoelen niet heymelijck met ancxsten d'een of d'ander inde Ooren blase: maer 'tselve vrymoedelijck voor alle man int openbaer schrijve. Als die bereyt ben dit mijn schrijven teghen een yegelijck die't wil wederspreken, te verantwoorden openbaerlijck, oft voor seker ghetal verstandighe ende onpartijdige Menschen, in gelijcken getale aen weder zijden daer toe te verkiesen. Maer geensins voor partijdige Commissarisen, ende noch veele minder voor Rechters die selfs partyen zijn ende aenklagers: ende dit alles by gheschrifte over weder zijden, om allen menschen (soo't allen menschen oock aengaet) ghetrouwelijck sonder eenich byvoechsel in Druc voorgestelt te worden. Middelertijdt sal elck bescheyden mensche (so ick hope) my recht geven daer inne: dat ick met goeder conscientien my niet en mach begeven in een vande voorschreven drie uyterlijcke Kercken: also ick niet en kan verstaen een der selver die ware sienlijcke Kercke Godes te wesen. Gedaen tot Haerlem, den 21. dach May, na 'tnieuwe schrijven, Anno 1583. By

V alderdienstschuldige D. V. C.

Ghespraecke tusschen Hans van Drie-kercken ende Coornhert.

Hans

Int verkiesen van de schaffers, en hebben wy niet gemist. Want het was goede spijsse, ende oock bequamelijcken ghekoockt, die ons daer aenghericht werde, soo was oock die Wijn suyver ende goedt.

Coornhert

Also ist, gave God dat alle menschen soo weynich misten int verkiesen vande schaffers vander zielen spijsse ende dranck, soo dat ons die het onghevalschte woordt Gods bequamelijck na elcx ghelegentheydt konden aen dienen. Maer leyder hier inne leyt die verderffelijckste doolinge: Hier inne is by meest elck het minste opmercken: ende hier af is oock tusschen u ende my gheschille. Want ick houde dat ghy tot schaffers vander zielen spijsse ende drancke verkieset, bedrogen luyden, die u draf voor broot, menschen leere voor 'tGoddelijcke woordt, ende modderich water, ja dootlijck fenijn voor klaren Wijn aenrechten ende voorstellen. Ghemerckt het onmoghelijck is dat yemant anderen soude aen dienen, anders dan 'tgene hy selfs heeft: ende het oock onmoghelijck is dat eenigh Predicant, die van Gode niet en is gesonden, het woort Godes soude hebben. Nu en gheloove ick niet dat uwe Leeraren van Gode zijn ghesonden. Dus en hebben sy oock niet het woordt Godes, ick meyn den rechten sinne, kerne, geest ende verstant der Godlijcker schriftueren.

Hans

My verwondert met recht van u doen.

Coornhert

Waer inne dat?

Hans

Ghy ghelooft niet dat onse Leeraren van Gode zijn ghesonden, ende wilt daer opbouwen, rechts oft u sulcx al toegelaten ware: Waer hebby dat bewesen?

Coornhert

V Leeraren staet selfs toe te bewijzen dat sy van Gode zijn ghesonden: want syluyden hun self daer voor uyt gheven. Dat en vermogen syluyden gheensins, ende is daerom voor my gants onnodigh te bewijzen, dat u Leeraren niet en zijn ghesonden. Want henluyden sulcx willende segghen, sulck bewijs toe staet, dat ick noch by ghene vanden uwen en hebbe vernomen ghenoechsaem gedaen te zijn geweest. Des niet te min wil ick nu bewijzen dat uwe Leeraren niet en zijn ghesonden van Gode, ist maer dat het u gelieft te hooren, ende ghevraecht zijnde, te antwoorden.

Hans

Het belieft my wel, begint ghy daeromme nu wercx.

Coornh

Ick wil doen. Also vraghe ick u voor d'eerste oft u luyder sichtbare ghemeeynten of Kercken vander Apostelen tijden af tot huyden toe, doorgaens sonder ophouden, oprecht staende zijn ghebleven: in sulcker wijsen, dat daer altijd tot nu toe die suyvere lere, die ware Doope, het rechte Avontmael ende banne is gheweest ende ghebleven?

Hans

Bewijst ghy dan neen, so ghy kont.

Coornhert

Het belijden der waerheydt soude minder woorden ghekost hebben, oock hebby beloofd my te antwoorden. Wel aen, wildy dat niet, so seght my ten minsten ditte: Of die sendinghe nu inden nieuwen Testamente oock meer gheschiet (ghelijck sy voormaels plach te geschieden int oude) door een uytwendige stemme van den Hemele, oft door gesichten, of door droomen?

Hans

Neen, maer die sendinge gheschiet nu door den Christenen oft Christelijcke ghemeente.

Coornhert

Sal dan yemant van uwe Leeraren geen wonderdaden doende gheloofwaerdelyc bewijsen, dat hy van Gode sonder middel is ghesonden: hy sal ontwijfelyck moeten doen blijcken dat hy ghesonden is van Christenen oft Christelijcke ghemeynte.

Hans

Dat is so.

Coornh

Het is oock so, dat icx onmogelijck achte voor u luyden te bewijsen, dat ghyluyden die Christenen ofte Christelijcke ghemeynte zyt. Maer seght voort, leeren u Leeraren niet dat het vervallen oft verdorven huys Godes, te weten die sichtbare Kercke Christi, in dese tijden weder opghericht of ghereformeert moeste werden?

Hans

Sy leeren sulcx.

Coornhert

Behoebet oock weder oprechtinghe'of Reformatie dat niet vervallen noch verdorven en is?

Hans

Neen.

Coornh

Die sichtbare ghemeynte Christi behoefde weder oprechtinghe of reformatie, na 't segghen van u Leeraren selve.

Hans

Sy behoefde.

Coornhert

Die ghemeynthe Christi was dan vervallen ende gedeformeert.

Hans

Sy was, ende derhalven moest sy weder opgherecht wesen.

Coornhert

So volcht nu dat u ghemeynen van der Apostelen tijden af niet doorgaens tot huyden toe oprecht ende staende zijn ghebleven.

Hans

Dat machmen niet loochenen.

Coornh

Siet dat moet ghy nu noch na soo veele woorden nootlijck bekennen. Waert niet beter dat ghy't terstont (als ghy't weygerde) vrywillich haddet beleden, tot tijdt-winninghe?

Hans

Wat wildy segghen uyt dese bekende vervallinghe oft deformatie?

Coornh

Dat suldy haest hooren. Maer laet my eerst hooren oft die sienlijcke Christelijcke ghemeente oock opgerecht oft gereformeert mach werden sonder ware predicatie, geloove ende Doope:

Hans

Neen.

Coornhert

So en mach die weder-oprechtinghe oft Reformatie oock niet recht gheschieden, sonder een recht Predicant.

Hans

Dat is oock waerachtigh.

Coornhert

So is dan oock waerachtigh, dat die eerste Predicant in dese onse tijden van dese uwe ghemeeynten, al Predicant moet gheweest zijn, voor dat die gemeynte was, die hy noch eerst soude oprechten oft reformeren. Want die werckman, te weten die Predicant, moet wesen voor zijn ghewrachte werck, te weten voor de oprechtinghe of reformatie der ghemeeynten. Ist niet so?

Hans

't Is soo.

Coornhert

Die vervallen oft ghedeformeerde Kercke, en mach immers niemant wettelijck senden.

Hans

Neen.

Coornhert

So en mach dan die eerste Predicant van dese uwe nieuwe gemeynten oock gheensins ghesonden zijn gheweest van een oprecht, oft ghereformeerde ghemeeynte. Hy en is oock niet door een stemme uyten hemele, noch door droomen ghesonden, gemerckt sulcx nu niet meer en gheschiet, so ghy wel bekent. Nu staet u te antwoorden: door wien was dan u luyder eerster Predicant van sulcken oprechten ende ghereformeerde gemeynte, die noch niet sulckx en was, ghesonden? Hy blijkt niet ghesonden te zijn gheweest van Gode, noch door, noch sonder middele: mochte hy dan oock recht ghesonden zijn? Liep hy dan niet van selfs? mocht hy dan oock Godts woort in zijnen monde hebben? hadde hy dat niet, hoe mochte hy een ghemeeynte Christi oprichten oft reformeren? mocht hy dat ooc niet, hoe mochten die uwe Kercken Christi ghemeeynten wesen? Merckt doch met ernst vrunt. Is d'eerste van elck alle uwe

ghemeynten niet ghesonden, ende is d'eerste uwer Kercken, gheen Kercke oft ghemeynte Christi: hoe ist mogelijk dat die andere Predicanten ende Kercken daer af herkomende, te recht ghesonden, ende ware Kercke Christi souden wesen? Is dit dan so, 't welck nootlijck moet volgen, dat die quade timmeringe der quaden ende van selfs lopende bou-luyden oft Leeraren, gheen goede timmeragie noch ware ghemeynten Christi en mogen zijn, so en heeft haerder gheen van allen oock die machte, om een Predicant wettelijck te senden, ende met den Goddelijcken woorde (dat syluyden selfs niet hebben) te wapenen ende te versorghen tot opbouwinghe der ghemeynten Christi. Daer uyt nu klaerlijck ende vastelijck blijkt, dat gheen uwer Leeraren wettelijck zijn ghesonden om in opgerechte ende ghereformeerde Kercken te Predicken. Dats wat min dan om den vervallen oft gereformeerde Kercken op te rechten oft te Reformeren. Ende dit was mijn voornemen te bewijzen, 'twelck ick nu uyt u eyghen mont, immers uyt die waerheyt selve ghedaen hebbe, ende wil nu gaerne hooren, wat ghy hier teghen sult weten te segghen.

Hans

Voorwaer al wat meer dan ghy my sult weten te beantwoorden, na dat ic u selve eerst wat ghevraecht sal hebben.

Coornh

Vraecht dat u gelieft, ende verwacht onbeveynsde antwoorde.

Hans

Desen nacht als die moeyten vande brant over was, heeft my die wijnkooper, die daer nu teghenwoordelijck spreekt met den schippere geseyt: dat ghy die schrijver soudet zijn vande gedruckte toelatinge, is dat sulcx?

Koornh

't Is.

Hans

So leerdy dan oock selve?

Koornh

Oft sulck mijn doen ghe-naemt mach werden leeren, (dat Gods werck alleen is) dan vermanen, oft getuygen, soude al wat merkelijcx af gheseyt moghen worden. Maer wil sulcx hier (om tjjt-quistinge te vermijden) nu nemen, als oft leeren ware. Wat wildy hier by segghen?

Hans

Sydy oock gesonden om te leeren?

Koornh

Ja ick trouwen, maer niet op die wijze, noch tot sulcken eynde, als wy nu af handelen? te weten, niet om eenighen gemeynen met Authoriteyt te leeren. Veele min om Kercken op te rechten oft te reformeren. Want daer toe en ben ick van Gode noch van Mensche gesonden: dan wel om mijn eygen huysgesinde, ooc mijnen verdoolden Naesten te overtuyghen ende te vermanen. Hier toe ben ick (als ick anderen daer toe sie swijghen oft onrecht segghen) van die algemeyne wet der Natueren ghesonden. Want die lydt niet dat ick anderen niet en soude doen 'tgene ick gaerne hadde dat my soude gheschieden.

Hans

My dunckt dat ghy hier tweederley manieren maeckt van leeren.

Coornhert.

Die zijnder oock. Ingelijcx tweederley manieren van sendinghen, daer af d'eene is sonderlingh, ende d'ander alghemeyn.

Hans

Wat heet ghy hier sendinghe, die sonderlinghe is?

Coornhert

Dit is die, daer af wy doorgaens hebben gehandelt, geschiedende sonder oft door middele aen eenige bysondere personen tot eenich bysonder werck. Dese houde ick te wesen een ⁺ Godlijck ^a bevel, last ofte beroepinghe (om die woorden wil ick niet twisten) gheschiedende aen ^b bequame personen, omme door ^c Gods woordt ^d ghetrouwelijck ende te ^e recht bedient zijnde, een gheheymte ^f op te ^g richten, oft te ^h reformeren, oft gants te vernieuwen ⁱ met veranderinghe, oft voorts te telen ^k door onderwijsinghe ^l ende voedinghe ^m. Van welcke vier verscheyden diensten der ghesondene dienaren Godes men klare exempelen vindt inde Heylighe Schriftuere, als vander Kercken oprichtinghe aen Moysen, van hare reformatie, aen Heliam, van hare vernieuwinghe, aen onsen Heere Jesum Christum ende zijnen Apostelen, ende vande voort-telinghe ende voedinge aen den selven Apostelen met der selver navolgheren.

⁺Sonderlinge sendinge.

^aJer. 1. 7. 17

^b1. Tim. 2. 2

^cEsa 51. 16.

Jerem. 1. 9.

^d1. Cor. 4. 2.

^e1. Tim. 2. 15.

^f1. Cor. 4. 29

^gExo. 3. 10

^h3. Reg. 18. 21. etc.

ⁱPsalm 2. 8.

^k1. Cor 4. 15

^lMatth. 28 19. 20.

^mJoan. 21. 16.

1. Petr. 5, 2.

Hans

Dat mercke ick alles wel, maer en mercke niet hoe ghy onghesonden zijnde (soo ghy selve belijdt) van Gode ende menschen, u het Leerampt derft aen-nemen, ende dat noch met schriften oock tegen ons luyden: 'twelck voorwaer niet minder, maer wel meerder is, dan metter stemmen te predicken.

Coornhert

⁺Ghy en merckt oock op die alghemeyne sendinghe niet. Dese onkonde baert in u herte het verwonderen, 't soude u oock wat minder verwonderen, so ghy wat meer gemerckt hadde op 'tgene te Nacht inder Herberghen gheschiede.

⁺Algemeyne zendinghe.

Hans

Waer op? opten brant? die began seecker schrickelijck, maer wert oock gebluscht spoedelijck. Welcken breedten verderf waer daer uyte ghekomen, so die Wijnkoper niet wacker en hadde gelegen.

Coornhert

Dat is waer: Maer wat soude zijn waken ghebaet hebben ghehad: indien hy siende den brant aengaen, daer toe hadde ghesweghen?

Hans

Wat soude hy tot sulcken noot swijghen? dat waer eerloosich ja verradersch.

Coornhert

Hy was daer een vreemdelingh, wat roerdet hem? zijn huys en mocht daer niet branden. Als hy maer met zijnen wetscher daer uyt waer ghelopen, so waer hy vry gheweest van alle schade.

Hans

Wats dan? so sulcke brant in zijn huys by yemandt anders waer ghesien opgaen: soude hy oock wel ghewildt hebben dat die daer toe hadde geswegen? wat geldt neen.

Coornhert

't Is wel soo, maer hy en was daer ter steden noch Burghemeester noch Raetsman, noch Brantmeester, noch wacht, noch Burgher. Wie hadde hem vreemdeling macht ghegheven, om te roepen, brant brant, om het slapende volck te wecken, ende die gantsche Burgerye in roeren te stellen?

Hans

Wie anders, dan die alghemeyne wet der Natueren?

Coornhert

Maer wat macht hadde hy daer doch om te ghebieden, hoemen den brandt blusschen, ende wat Ladders, Emmers oft Trochen men daer toe gebruycken soude?

Hans

Al en hadde hy gheen macht om sulckx te gebieden, so hem 'tselve oock niet en betaemde: soo hadde hy macht om door zijn brandt roepen den ghenen die om sulcx te ghebieden macht hadden, wacker te maken: op dat sy luyden wackerlijck mochten ghebieden tot blusschinghe des brants. Betaemde dat den Wijnkoper niet?

Coornhert

Ja trouwen. Soo gingt oock met mijn schrijven ende in Druck uytgegeven van de Boecxkens vande toelatinghe ende ander naghevolchde. Ick sach van nieus eenen verderffelijcken brant aen gaen in Religions-saecke. Al was ick nu Leeraer noch Overheyte, so bestont ick met dat mijn Boecxken, ende d'ander met mijn gheschrift te roepen, dat betaemde my, ende daer toe mocht ick niet swijghen met goeder conscientien. Worden nu die Leeraren wacker, ende pleghen syluyden oock wackerlijck ende ordentlijck raedt tot blusschinghe van desen brant, soo doen syluyden oock dat hunluyden toe staet. Doen sy dat niet, ick hebbe my ghequeten, ende sal ten minsten (verhope ick) door't middel mijns roepens, yemanden vanden burgeren oorsake ghegheven hebben om wacker te werden, den brant te lesschen, of ten minsten hare zielen te voorhoeden voor den Helschen brandt, ende heur goet (ic meyn des gemoets vryheyt, etc.) te berghen.

Hans

Ick mercke uwe meyninghe. Dit waerschouwen ter noot soude zijn die tweede maniere van leeren, die ghy wilde seggen dat alghemeyn is, ende gheen bysondere sendinghe en behoeft.

Koornh

Ghy merckt dat te recht. Ende moocht noch daer by mercken, dat alsoo die maniere van leeren oft vermanen, gheen bysondere sendinghe en behoeft: alsoo en is sy oock aen ghene bysondere ghemeynten, persoonen oft plaetsen verbonden, maer gheschiet int algemeyn aen allen menschen, daer die noodt is vereysshende, want sy heeft haren oorspronc uyten Wet der Natueren, die allen menschen ghemeyn is, ende ons allen, soo met geboden als met exempelen voorghesteldt. Doch en leeren, getuyghen ofte vermanen alsodanighe niet met een ghebiedelijcke autoriteyt, maer met vruntlijcke onderrichtinghe.

Hans

Waerom datte?

Coornhert

Om dat de hoorders gheen ontwijffelijcke sekerheydt en moghen hebben van des vermaenders seeckerheydt, want menich waent dat hy weet ende nu al yet wat sy, die noch niet en weet so men weten soude, ende noch

niet altoos en is. Daeromme ist billich dat sulcke hare meyninghe uytgheven onder verbeteringhe van wysere, so doe ick in alle mijne schriften.

So veele hebben wy nu te samen van ons voornemen afwijckende (door u op-gheven) ghesproken vande alghemeyne sendinghe, die hier ons voorstel niet en was, maer die bysondere. Doch ist verklaren van dien, oock eenichsins dienstlijck tot verstant vanden onderscheyt tusschen die algemeyne ende bysondere sendinghe. Door welcke bysondere sendinghe ofte roepinghe die Leeraren last hebben om ghemeynten te stichten, te reformeeren, te vernieuwen oft veranderen, ende om ghemeenten te leeren ende onderhouden. Hier toe dan, ende niet tot de ghemeyne sendinghe behoeft men bysondere last ende beroepinghe, ende dat oock so opentlijck ende onlochbaerlijck, dat soo wel het Volck als die Leeraer selfs voor seker mach weten dat die Leeraer van Gode is ghesonden.

Hans

Also acht ghy het eynde daer toe, die blyck van sulcke bysondere sendinghe tot ghemeenten (so my bedunckt) des volcx ghewisse sekerheyt te zijn, dat die Leeraer van Gode sy ghesonden.

Coornhert

Dat bedunckt u al recht, want het volck behoort niet min verseeckert te zijn, wat Leraer het sal hooren, dan die Leeraer selve, dat Godes wille sy, dat hy sal predicken ende wat volck. Ghemerckt die ware Sendtbode Godes wel inde waerheydt mach weten, ende die valsche Sentbode wel inde logen mach wanen, dat hy wettelijck sy ghesonden: sonder dat nochtans het volck verseeckert sy van 'tweten des waren, oft van 'twanen des valschen Sendtboden.

Hans

Dat laet ick u wel toe. Want onse geloove wancket, als wy wanen dat den mensche spreeket uyt sich selve: so Calvijn niet qualijc en commenteert opt 4. verset van't 50. Capittel Esaie.

Coornhert

Men mach ghenen vreemdens stemme volghen, men moet allen geesten niet gelooven, ende men moet in kleyne saken niet doen sonder gheloove, hoe veele te minder in dese aldergrootste sake, als het navolghen eens Leeraers is.

Hans

Al hoe wel wy eerst al wat hier af geroert hebben, soo en verdriet my gheensins wat breeder noch hier af uyt u te hooren: sonderlinghen om de tuchtnissen by u tot bewijs uwer meyninghen voort ghebracht, ende by my telcken (so ghy wel siet) daer op na ghesien. Ick bekenne ongetwijffelt dat dit een groote sake is, datmen hier inne verderfelijck mach doolen, ende datmen daerom hier inne sorchvuldighe omsichtigheydt behoort te ghebruycken.

Coornhert

Ja vryelijc. Daerom ist oock dat ons God voor de Schaepschijnende Wolven, voor den Enghel schijnende Sathan, ende voor den self-lopene Propheten (over welcke Godt sich oock so swaerlijck beklacht) so gantsch ghetrouwelijck ende Vaderlijck waerschouwet door die gantsche Schriftuere.

Siet broeder, dat soo seer ernstich ende sorchvuldigh waerschouwen des lieuen God voor den valschen Leeraren: schrickt my anxstelijck af, van lichtvaerdelijck eenighe Leere aen te nemen, ende my in eenighe ghemeynten te begheven, voor ende al eer ic wel verseeckert ben, dat het die warachtighe zy, want my onmoghelijck is om gelooven, dat die alwijse ende ghetrouwe God ons so hartelijck soude daer af vermanen ende voor waerschouwen, soo 't selve niet hoochnodigh en ware.

Hans

Dat laet ick toe. Maer men mach oock wel al te lancksaem zijn int aennemen eeniger leeringhen.

Coornhert

Also ist. Maer in langhe beraden sondightmen minder dan int haestich toestemmen. Tot wichtighe saken eysschen wichtighe ende rijpe beradingen. Doch mercke ick dat u invallende redenen ons al wederomme opgehouden hebben, van 't gene ons opset was nu af te spreken.

Hans

Wat was datte?

Coornhert

Ick hadde bewesen (meer dan ghenoechsaem, soo ick achte) dat gheen uwer Leeraren wettelijck zijn ghesonden, dat liet ghy gaerne toe, ende ick soudet noch boven nootdruft meer, dan voor bewijsen.

Hans

Laet hooren.

Koornhert

Hoort dan, ende antwoordt rondelijck uyt u selfs herte. Hoe menichderleye roepinghen hout ghy datter zijn?

Hans

Om naect te antwoorden moet ick seggen ⁺ dat die beroepinghe om een Kercke te leeren, twee-vuldigh is, d'een ordentlijck, d'ander buyten ordeninghe. ⁺*Besa. Ephes. 5.*

Coornhert

Dat houde ick met u. Bewijst nu een van beyden (in uwe Leeraren) oft belijdt dat syluyden verstoorders zijn, die ordentlijcke beroepinghe en moghen voorwaer die uwe niet voorwenden. Want wie heeft hunluyden gekoren?

Hans

Maer wat noemt ghy hier ordentlijcke oft wettelijcke beroepinghe der Leeraren, na den worde Godes?

Coornhert

Lieve, verklaert u meyninghe doch eerst selfs hier van.

Hans

Ick soudet hier voor houden: als daer uyt ⁺ de toestemminghe des volcx ghekoren worden de ghene die daer schijnen bequaem te wesen. Also koren oft kre-eerden ⁺*Calv. Inst. viij. 49.*

Paulus ende Barnabas, maer alle die menichte verklaerden met opghesteecken handen (na der Griecken wijse) wien dat sy wilden hebben.

Coornhert

Ghy laet my immers wel toe dat die noch niet en is, niet en mach doen?

Hans

Wie mach dat loochenen?

Coornhert

Die sienlijcke ghemeente Godes moet dan

zijn, sal sy dat werck moghen doen, van met opghesteecken handen te verklaren wie sy wil hebben tot een Leeraer.

Hans

Alsoo.

Coornhert

Boven dat houde ick vast, dat sulcke sendinghe oft beroepinghe dan noch ghelijcke wel niet en mach zijn wettelijck: In dien die Leeraren niet en zijn in een ware Kercke, ende daer by noch, op de wijze by u selfs verklaert, niet ghesonden en zijn geweest. Want anders soude hunluyder sendinghe oock herghekomen zijn ende haren oorsprongh ghenomen hebben, uyt luyden die selve noyt wettelijck zijn ghesonden, ende dat van een Kercke, die gheen ware Kercke noch en is gebleecken. Seecker ick meyn niet dat ghy moocht ontkennen, dat voor u eerste Leeraren deser tijden, gheen sulcke Kercke oft gemeynte en mocht ontkennen, dat voor u eerste Leeraren deser tijden, gheen sulcke Kercke oft ghemeynte en mocht zijn. Want soo weynich als de Dochter is voor die Moeder: soo weynich is die gheloovighe sichtbare gemeynte voor die Predicatie des woorts. Was doe dan daer oock gheen ware sienlijcke ende sodanighe Kercke: soo en was daer ooc geen ghemeynte ende Kerckelijcke Overheyt: die te samen over henluyder ghemeynte een Leeraer wettelijc mochten verkiesen. Immers, wie soude verkiesen? een sienlijcke kercke Godes? die en was noch niet. Waer over? over ende tot een Leeraer eender Kercken, die noch niet en was?

Hans

Ghy doolt hier groflijk.

Coornhert

Dat sie ick niet.

Hans

Was te dien tijden gheen Pauselijcke Kercke?

Coornhert

Het was.

Hans

Luther, Swinghel, ende Menno waren Doctor, Pastor, ende Priester, ende midtsdien oock wettelijck gesonden.

Coornhert

Ja seecker? soudy daer den grondt van u luyder sendinghe willen planten, so moeten wy mercken op twee stucken.

Hans

Welcke zijn die?

Coornhert

Ten eersten, oft die Paus ende zijn Kercke⁺ ooc macht hadde om wettelijck te senden, ende ten tweeden, oft Luther, Zwinghel, oft Menno doe ter tijdt oock sendelijck waren, dat sy wettelijck mochten gesonden worden. Om dan het eerste eerst te handelen, wil ick u daer inne oock voorstellen twee saecken, uyt welke beyde ghy keure moocht nemen, ende dan mercken wat gront u segghen, dat uwer Leeraren Doctoraetschap, Pastoorschap, Priesterschap ende sendinghe heeft. Die Paus met zijne Cardinalen, Bisschoppen, Priesteren, ende Monicken, met dies daer aen kleeft, was ten tijden als sy u luyder Leeraren, Doctor, Pastoor, oft Priesters maeckten, ende sonden om te leeren een ware stadthouder Christi, hoofd ende leden in Christi kercke, sulcx dat tot Romen doe was die Apostolische Stoel: Oft hy was den Antechrist ende zijne zendtboden ende lidtmaten Antichrists leden in Sathans Synagoghe. Seghdy ja tot het eerste: soo moet ghy oock ja daer toe segghen, dat u Leeraren dan waren Apostaten ende afvallighe van Christo ende zijne ware Kercke: so dat sy alsdan oock niet ghesticht en hebben Kercken Christi, maer dat sy Synagogen Sathans hebben opghericht.

⁺Oft den Paus met nen synen ooc wettelyc mochten senden.

Hans

My wondert dat ghy sulcke dinghen uytslaet. Is u dan niet genoegh kenlijck dat onse Leeraren ende alle onse vermaenders eendrachtelijck den Paus voor eenen Antechrist,

ende alle zijne dienaren voor een gebroet Antechristi, oock zijn Kercke een School der Duyvelen ende Afgoden schelden? soude die Apostolische stoel daer zijn, daer wy niet anders en sien dan een grouwelijcke Apostasie? salt Christi Stedehouder zijn, die met verwoedigen opset int vervolgen vanden Evangelio sich openbaerlijck belijdt te wesen den Antichrist? wat mach van 't Pausdom doch anders verstaen worden, dan 't ghene dat Paulus schrijft: dat die Antichrist sitten soude inden Tempele Godes? Dit is der onseren, ende dit is oock mijn meyninge van de Paus metten zijnen ende zijn Kercke, doedy ons dan al recht, dat ghy ons wilt toe dichten een meyninghe plat contrarie d'onse zijnde?

Coornhert

Ghy en hebt my niet recht verstaen, ic en dichte u die meyninghe geensins op, maer stelle u voor een van beyde meyninghe tot keure, te weten die voorgheseyde eerste meyninghe, of die tweede by my geroert. Na dien ghy nu die eerste meyninge so hart wederspreeckt, te weten, dat die Paus ende zijn Kercke soude zijn een stadthouder ende die Kercke Christi: ende ghy die tweede meyninghe ⁺ toe stemt, namentlijck dat die Paus ende Kercke sy een Antichrist, ende een Kercke Antichristi: so en ^{+Calv. Inst. viij. 129.} sie ick niet datmen rechtelijck hier uyte yet anders mach besluyten, dan dat Luther, Zwingel, Menno: met alle die na hem zijn ghekomen, niet anders en zijn gheweest nochte en zijn, dan Sentboden des gheens, die hunluyden heeft ghesonden. Ick meyne Sendtboden ende Jongers Antichristi.

Hans

Oft die Paus schoon al selfs Antichrist ware: daer uyt en machmen niet besluyten dat by de Roomsche Kercke doe ter tijdt geen macht om senden soude zijn geweest.

Coornhert

Dat salmen haest sien. Vintmen ooc meer dan tweederleye Kercken? Ick meyne warachtighe ende valsche?

Hans

Neen.

Coornhert

Heeft elck van dese niet zijn eyghen hoofd?

Hans

Hoe meyndy datte?

Coornh

Heeft die ware Kercke niet een ander hoofd dan die valsche?

Hans

Sy heeft.

Coornh

Wie ist hooft vande ware Kercke?

Hans

Christus.

Coornhert

Wie vande valsche?

Hans

Antichristus.

Coornhert

Maer schijnet niet wel, als een Hypocrijt om des volcx sonden wille regheert, dat by wijlen Antichristi heerschappye heeft inde ware Kercke?

Hans

Ja wel, dan sit d'Antichrist inden Tempel Gods, ende dan staet die grouwelijckheyt des verwoestings inde Heylige plaetse. Maer die regeringe is Tyrannisch, ende tot genen tijden wettich.

Coornh

So ist, want Antichrist als een valsch ende onrecht Heere wesende inde Kercke Godes, en mach daer nemmermeer eenigh wettigh Regiment ofte bedieninge in hebben.

Hans

Dat houde ick oock alsoo.

Coornhert

Is het senden der Predicanten niet een Regieringhe ofte bedieninghe inde Kercke?

Hans

Vryelijck ja, ende dat niet van't minste.

Coornhert

So volcht nu nootsakelijc, dat Antichrist noch door Pausen, noch door Bisschoppen, noch door andere zijne litmaten immermeer yemant wettelijck mach senden om leeren, noch oock sulck bedienen en mach hanteren inde Kercke, ende dit noch al ghenomen zijnde, oft schoon al ware die rechte Kercke Christi: als die daer inne Tyrannichlijck ende gheheel onwettelijck die Heerschappye oft bedieninghe tot sich is treckende. Hebby hier oock wat teghens.

Hans

Niet veele.

Coornhert

Ist dan sulckx, dat die Pausen met heure lidtmaten geen macht en hebben om yemanden wettelijck tot eenen Leeraer te senden, alsmense noch al schoon reeckent te zijn inde ware uyterlijcke Kercke: hoe vele minder sullen sy des wettelijck te doen vermoghen, oft uyt u selfs monde bleeck, dat het gheen ware, immers gheen Kercke en is, daer over ende inne sy ghebieden oft bedieninghe hebben? want so dit mach blijcken, soo moet ooc onloghbaer blijcken dat, ghelijck daer gheen Coninck noch Ondersaten en moghen zijn daer gheen Coninckrijck is: also mede geen Bisschop noch gemeente en mach zijn, daer geen Kercke en is. Is daer bisschop noch gemeynthe wettelijck: wie sal daer wettelijcke Leeraers beroepen ofte senden? Nu hebby selve

gheseydt dat Paulus ende Barnabas koren oft kre-eerden, ende dat die ghemeente met opsteecken der handen verklaerde wie sy wilden hebben. Wat volgt hier nu doch anders uyte, dan dat u Leeraren noyt wettelijc en zijn ghesonden gheweest?

Hans

Ghy treet al te verde. Die Roomsche Kercke magh wel een Kercke zijn ende blijven, al en is sy die ware Kercke niet. Want dan is sy ghelijcke wel een valsche ende een gedefameerde Kercke. Dat is, sy magh wel zijn een Kercke die wesentlijck is, ende mitsdien is, na de substantie ofte selfstandigheyt, al en is zijdt niet na de forma ofte ghedaente.

Coornhert

Seght my doch: Is die substantie ofte het self-stendigh wesen sonder forma ofte gedaente oock een Kercke?

Hans

Neen, even so weynigh (om mijn sin uyt te beelden) als een stuccke Lakens sonder maecksel ofte ghedaente een wambeys mach zijn.

Coornh

Mach wederom die forma ofte gedaente sonder substantie, sonder wesen, oft selfstendigheyt (soomense wil noemen) oock een Kercke wesen?

Hans

Neen, wederom even so weynigh als sonder Laken oft ander stof een Wambeys magh wesen.

Coornhert

Ghy antwoordt wel. Laet ons nu dese dinghen te samen voeghen op onse Kercke. Wat noemt ghyluyden die rechte forma ofte ghedaente vande ware Kercke.

Hans

Onderdanigheyt Godes na zijnen wille ons gheopenbaert in die Heylighe Schriftuere.

Coornhert

Wat onderdanigheyt.

Hans

Int recht leeren, ende int recht gebruycken der Sacramenten, ende soo eenighe daer by voeghen vanden banne.

Coornhert

Ick houde die rechte forme wat anders.

Hans

Welcke?

Coornhert

Ware onderdanigheyt Godes int gebodt vande Broederlijcke liefde, klaerlijck by den
+ Heere selfs uyt ghedruckt met dese woorden: daer aen sullen sy alle weten dat ghy
mijne Leerlinghen oft Jongheren zijt, ist dat ghy malcanderen liefhebt. Doch willen ^{+Iohan. 13. 35.}
wy hierom nu niet twisten. Maer segt voorts. Wat houdy nu voor die ware substantie
ofte selfstendigheyt vande ware Kercke? Ick meyne die sichtbare (so men die noemt)
daer wy nu af handelen? acht ghy die te zijn die Tarwe, namentlijck die
recht-gheloovighe alleen? of het Kaf, te weten die naem-Christenen alleen, oft dese
beyde?

Hans

Dese beyde.

Coornhert

Maer wat Tarwe oft recht gheloovighe meyndy hier: diet nu al zijn in desen leven?
of die't eerst na den lijfliicken doot sullen worden?

Hans

Souden zijt na desen leven noch eerst worden, so en mochten syt nu hier niet zijn. Soo soudent dan die naem-Christenen, dat is het Kaf alleen, wesen die substantie vande ware Kercke. Dit is opentlijck valsch, oock tegen mijn voorgaende segghen. Dus meyne ick die Tarwe ende ware gheloovigen, die sulcx hier inder tijdt al zijn.

Coornhert

Merckt ghy nu oock selve wel, wat uyt dit u eyghen bekennen nootlijc moet volgen?

Hans

Watte?

Coornhert

Hebdy niet geseyt dat die Roomsche kercke oock een kercke is na de substantie?

Hans

Ja.

Coornhert

Seghdy nu met dese substantie te zijn niet alleen die naem-Christenen, ofte Kaf, maer oock die gheloovighe ofte Tarwe te samen?

Hans

Dat segghe ick noch.

Coornhert

Wat dunct u nu selve wat daer uyt volgt.

Hans

Dat inde Roomsche kercke oock ware litmaten Christi souden zyn, 'twelc my nochtans hier voor (dat bekenne ick) gheensins en dochte. Want ick mercke nu wel, soo sulcx niet en waer, soo en moght die Roomsche kercke na de substantie gheen ware kercke zijn, als gheen ware substantie hebbende. Ende soude dan noch die ware kercke bestaen alleenlijck int kaf ende ongheloovige naem-Christenen. D'welc opentlijc strijdet tegens Christi woorden.

Coornhert

Dunct u daer by u ooc niet vrundt, dat ghyluyden u selve een verdoemelijc oordeel onderwerpt.

Hans

Waer inne dat?

Coornhert

Dat ghyluyden uwe Naesten onrechtelijc verdoemt.

Hans

Van wat naesten spreeckt ghy?

Coornhert

Van ware Tarwe koornkens opten Acker Christi, oft zijne ware ledekens. Dit zijn voorwaer uwe Naesten, ist anders sulcx dat ghy self mede een mede-lidtmaet Christi zijt: daer alle ledekens malcanderen vryelijck al na, ende elck des anderen Naesten zijn.

Hans

Die en verdoeme ick niet.

Coornhert

Ghy doet voorwaer.

Hans

Wanneer oft waer inne?

Coornh

Als ghy die Romanisten altsamen Wereltsche menschen *ende* Afgoden-dienaren noemende, sonder allen onderscheyde niemant uytghenomen vrymoedelijck verdoemt. Is dit verdoemen niet onrecht? zijn daer onder oock niet lidtmaten Christi? dit belijdy immers hier selve opentlijck. Is dit voor u luyden selve geen verdoemelijc verdoemen, daer door ghy Christum in zijne lidtmaten zijt verdoemende?

Hans

Al overlist my u tonghe, so houde ick (om waerheydt te seggen) dat die Roomsche kercke gheen Kercke en is.

Coornhert

Dats nu recht anders gesproken dan ghy terstont wilde segghen, te weten, dat sy een Kercke is, ende blijft na die substantie, maer soudy dit u segghen wel kunnen bewijsen?

Hans

Soude ick niet? gheen dinck ter wereltdt vaster noch lichter.

Coornh

Lieve laet hooren.

Hans

Gaerne.

Na dien die Tempel die eeuwichlijck tot een woninge Godes ghewyct scheen te zijn, van Gode heeft mogen verlaten worden, en ontheylicht: so en hebben dese (Romanisten) ons niet te dichten, dat God aen Persoonen, oft plaetsen, oft aen uyerlijcke diensten sulcx gevestight soude zijn: dat hy soude moeten blijven by henluyden (Romanisten) die niet dan een schijn oft titule vande Kercke en hebben. Seker alhoewel syluyden dan die Tempel, 'tPriesterdom, ende d'andere deser ghelijcke Mom-aensichten voor houden: so behoort ons int minste niet te beweghen dees ydele glantse, waer door syluyden (Romanisten) der simpelen oogen verblinden: soo dat wy't voor een kercke souden aen nemen daer 'twoort Godes niet en blijkt te wesen. Wat dingh? waer moghen syluyden ons eenighe gedaente eens Kerckx thoonen? wat teekenen hebben sy doch (lieve) daer by men alle den rotte des Roomschen Antichrists voor een kercke Christi mach kennen? wat blijfter doch meer te segghen tot dese duysterlinghen ofte boeven, na dien syluyden soo dickmael, so treffelijck, ende soo overvloedelijc van ons wederleyt zijn gheweest, ende syluyden des niet te min noch voort varen met sich selfs den name eens Kerckx toe te schrijven?

Coornhert

Hoe onbedachtelijck wederspreeckt ghy u selve?

Hans

Hoe datte?

Coornhert

Als ghy terstont gheen ander sendinge uwer Leeraren meer en wist by te brengen: so seyde ghy dat Luther, Swingel, ende Menno niet sonder sendingen hadden gheleert, overmidts sy Doctor, Priesters, ende Pastoren waren. Ist niet so?

Hans

't Is soo.

Coornhert

Hebdy niet mede bekent een wettighe sendinghe te zijn, als die overste inder Kercken metten gemeente yemanden bequaem zijnde, verkiesen tot een Leeraer?

Hans

Ja ick trouwen.

Coornh

Nu seghdy selfs met vele woorden, dat die Roomsche kercke gheen kercke en is. Die geen kercke en is, en mach geen Leeraer wettelijck senden. Hoe can dan die Roomsche kercke uwen voornoemden Leeraren wettelijck hebben gesonden? Wat moogdy hier nu doch teghen segghen? was die Roomsche kercke een kercke, als uwe voorschreven

Leeraren die verlieten: soo hebben sy die Kercke verlaten ende Seecten opghericht. Wast dan oock geen kercke, hoe mogen syluyden wettelijck zijn ghesonden? Immers hoe mochten sy wettelijck gesonden zijn van de Paus, soo die selve (swijghe zijne onder-bisschoppen) gheen Bisschop en was? Oft houdy nu dat de Paus een wettelijck Bisschop was, ende zijn Kercke die moeder van u luyder Kercke?

Hans

Wettelijck Bisschop? Hy was een verscheurende Wolf. Het en mach oock gheen moeder der Kercken zijn, die selfs gheen Kercke en is, soo ick nu al van des Paus Kercke heb bewesen, soo en macht oock geen ⁺ Overste der Bisschoppen zijn, die selfs geen Bisschop en is. Ick soude gaerne weten wat doch die Paus selve ^{+Calv. Inst. viij. 128.} Bisschoppelijcx aen hem heeft? Laet daerom die Romanisten seggen, by wat redene sy willen, datmen voor een Bisschop sal houden, den ghenen die gheen deel des Ampts, oock niet inden schijn, met zijn minste vingerken aen roert.

Coornhert

Ghy seght veel, maer seght my ditte. Heeft die ghene die selve onghesonden loopt, oock macht om anderen van Godes wegen wettelijck te senden?

Hans

Wie moet daer niet neen toe seggen? Neen neen voorwaer. Dese macht der Kercken dan, daer van wy gheseyt hebben, so sy wert gheleecken teghens die, dewelcke nu etlijcke honderdt Jaren langh inden volcke Gods sigh aenghenomen hebben: dese gheestelijcke Tyrannen die hem selven valschelijck Bisschoppen ende Prelaten der Religien ghenoeemt hebben, en sal niet beter daer met over een komen, dan Belial met Christo. Want int Pausdom en was gheen ordentlijcke beroepinghe. De Romanisten en zijn inde rechte ghemeinte Gods niet, ende en zijn daeromme oock niet ordentlijck beroepen. Ende seecker, dat en can niet ordentlijck geschieden, dat niet en gheschiet naer uytwijsen der schrift, want ordentlijcke navolginghe ofte ⁺ successie en can niet wesen, sonder ordentlijcke beroepinghe. In de Roomsche Kercke en is gheen ^{+Petrus Dathenus int Boecxken ghenaeemt Christelycke verantwoording Fol. 90.} ordentlijcke beroepinghe, daer en can dan gheen ordentlijcke successie zijn. Want van die tijden af, dat die Antichrist is vande Roomsche kercke inde plaetse Christi ontfanghen gheweest: waer heeftmen die kercken dienaers ordentlijck beroepen, ende daer na beproeft in haer leer ende wandelinghe, soo Paulus 1. Timoth. 3. leert? daerom en can die Pausche beroepinghe anders gheen, dan een Duyvelsche Symoniasche beroepinghe der Buyck-dienaren wesen.

Coornh

Huy, wat dondert ghy daer al teffens uyt? Is dan die Paus na alle dese uwe eyghen woorden selve, gheen Bisschop: hoe mogent zijn onder-bisschoppen wesen? moghen die Pausen selve niet wettelijck anderen leeren: hoe mogen sy anderen daer toe machtighen? mach oock yemant anderen macht, die hy selfs niet en heeft, met deylen?

Hans

Neen, dat mach niet zijn.

Coornh

So en mach oock noch Paus, noch gheen zijnre Bisschoppen, u Luyther, Swingel, oft Menno, macht om predicken mede ghedeylt, nochte henluyden daer toe wettelijck ghesonden hebben ghehad. Seecker, ist soo ghy selve segt, dat die Roomsche Kercke selve gheen ordentlijcke beroepinghe en heeft: ist datmen daer gheen Kercken-dienaren ordentlijck en heeft beroepen, is die Pausche beroepinghe self niet dan een Duyvelsche beroepinghe, ende hebben uwe Leeraren voornoemt met heure navolgers, gheen beroepinghe ofte sendinghe dan die Pauselijcke: wat sal heurluyder sendinghe oft beroepinghe doch anders moghen wesen, dan een Duyvelsche sendinghe? Ick noemet hier alsoo niet uyt bitterheydt, (God is mijn ghetuyge) maer uyt u eyghen woorden, daer sulcx nootlijck uyt moet volghen. Oft weet ghy hier wat tegens?

Hans

Weet ickx al schoon niet, andere sondens moghen weten, ende dat moghelijck al veel.

Coornhert

Dat andere veel daer teghen souden moghen seggen, geloove ick, maer wel en geloove ick niet. Want het onmogelijck is dat yemant wettelijck mach ghesonden worden vanden ghenen die selfs niet wettelijck is gesonden, ende selfs gheen macht en heeft om senden. Hier uyt en moochdy (soo ick mercke) u selfs geensins redderen. Maer of ghy't al scheent te vermoghen, so soude noch die tweede swarigheydt by my terstont geroert, ende niet minder dan dese verantwoord moeten werden.

Hans

Welck soude die zijn?

Coornhert

Houdy oock dat Godt oyt Propheet ofte Leeraer uyt ghesunden heeft, sonder den selven in, oft voor 't sensen voorsien te hebben met zijn Heyligh woort?

Hans

Neen, daer toe seyt ooc Calvin selve neen, Comment. in Esa. cap. 50. 4. te weten, dat niemant bequaem is om anderen te leeren, die met selfs eerst onderwesen is van Gode. Hy moet hebben die leere Godes, ende gaven des Geests, Comment. in Esa. capit. 48. 17.

Coornhert

Maer sulcke sendt-boden Godes hadden oock dan selfs kennisse van Godes woordt, oft houdyt anders?

Hans

Alsmen vanden Propheten ende ware herders gheen Balams Ezelen wil maken, soo en machmens niet anders houden.

Koornh

Hy en is dan niet sendelijck oft bequaem om tot een Leeraer ghesonden te worden, die selfs noch niet begaeft en is met die ware kennisse vanden woorde Godes.

Hans

Gheensins, te vergheefs seydt Calvin Comment. in Esa. Cap. 48. 16. beroemen sy sich van Gode ghesonden te zijn, die niet en zijn voorsien met soodanighe gaven des

geests, als daer nodigh zijn om sulcke last te volvoeren. Seker (schrijft Calvijn noch Institut.viij. 46.) die ghene, welcke tot so treffelijcken dienst zijn ghedestineert van den Heere, wapent hy hem eerst met soodanighe wapenen, als tot het volvoeren van haer last nodigh zijn. Oock en mach niemant anderen sekerlijc onderwijsen, dingen die hy selfs niet en verstaet.

Coornhert

Die dan onbequaem is tot uytrichinghe der saken daer toe hy wert ghesonden, houdt ghy mede dat die daer toe niet sendelijck en is, dat is: dat hy daer toe niet wettelijck en wert ghesonden van Gode, noch van mensche?

Hans

Soo houde ickx mede. Wie mach begrijpen datmen wettelijck soude moghen senden een blinde tot een Leytsman? een doove tot een oordelaer vande Musijcke? een zot tot een Raetsman? oft een suygent kindeken tot een Chrijchsman?

Coornhert

Dat's al recht, maer seght my, wat acht ghy voorneemlijck in een Leeraer ofte sendtbode Godes nodigh te zijn?

Hans

⁺Het eerste stuck is, dat een Herder of Pastoor voorsien sy met wetenschap vande ghesonde leere.

⁺*Calvyn. Comment. Titu. 1. 9.*

Coornhert

Mach yemant die dese wetenschap niet en heeft, oock wettelijck ghesonden worden tot een Herder oft Leeraer?

Hans

Dats al gheseyt: Neen geensins.

Coornhert

So volcht nu dat Luther, Zwingel, ende Menno, selve van Gode, noch van menschen noyt wettelijck ghesonden zijn geweest, als sy begonnen te predicken oft te leeren, het sy dan int Pausdom, oft in haer vergaerde leerlingen?

Hans

Dat segdy, is dat nu bewesen?

Coornh

Hoort bewijs. Menno, oock Luther, ende Zwingel en waren niet sendelijck: daerom en zijn sy noyt wettelijck ghesonden. Seght nu, hadden Luther, Swinghel, oft Menno wetenschap vande ghesonde Leere, ten tijde als sy Doctoor, Pastoor, ende Priester werden, ende vanden Paus waren ghesonden?

Hans

Dat weet ick niet.

Coornhert

V oude schoenen wetens wel neen. Maer seght doch lieve, waer by bleeck dat syluyden als sy Priester, Pastoor, oft Doctor werden, wetenschap hadden vande ghesonde leere? Daer aen dat sy sich dubbel-vout vereenichden met den Paus, dien ghy voor een Antichrist oordeelt? dat sy sich in lijfdn met de valsche leere? met de verleydelijcke logen? Dit hout ghy selfs 't Pausdom te zijn. Soude dan by dit haer doen ghesuyvert werden, dat sy rechte wetenschap hadden vande gesonde leere? Dat sy je seyden tot die grouwelijcke misbruycken (soo oordeeldt ghy't der Sacramenten? tot het aenbeden der Heylighen, totten Aflaten, Bedevaerden, verdiensten ende Missen? Oft bleeck daer inne haer wetenschap vande ghesonde leere, dat sy int worden van Mispapen, beloften deden van Christo, daghelijcx weder op te offeren: soudn, segghe ick noch Luther, Swingel ende Menno, alle sulcke ende ontallijcke meer andere doolingen, loghenen, Gods-lasteringen, grouwelen ende Afgoderyen (in uwen eyghen oogen) toestemmende. Voor goet houdende, prijsende ende aennemende, daer mede bethoont hebben gehad, dat sy doe ter tijdt begaeft waren met wetenschaup vande ghesonde leere? met waerheydts kennisse? met het salichmakende gelove? wie mach dat ghelooven?

Hans

Ten schijnt niet seer gelooflijck, dat moet ick bekennen.

Coornhert

Hoe kant dan ghelooflijck schijnen, dat Luther, Zwinghel, ende Menno, ten tijde als sy Priesters, Pastoors, ende Doctoren werden, sendelijc waren, te weten bequaem om tot Leeraers oft Pastooren ghesonden te werden? Wie mach segge ick noch) gheloooven, dat syluyden ten tijde vande voorschreven Pauselijcke sendinghe, als sy selve noch liggende begraven in des loghens duysternissen, ledigh vande waerheydt, vreemt van den gheloove, wijt vande kennisse Christi, met Antichristo ende den Wolven (soo ghy-luyden dat selfs noemt) vereenigt, oock selfs lidtmaten Antichristi ende Wolven zijnde, dat sy Luther, Swinghel ende Menno segghe ick, doe ter tijdt soodanigh wesende, bequaem souden zijn gheweest, om anderen metten lichte dat sy ontbeerden, te verlichten die waerheydt, hunluyden doe noch onbekent te verkondigen, 't geloof dat sy niet en hadden, te predicken, ende in somma, Christum die wech ende Deure ten leven, hemselven gantsch onkondigh den menschen aen te wijzen, ende den Schaepkens Christi met Godes woort, dat in haren monde niet en was, te weyden ende te voeden? sent God gheen blinden, Afgoden-dienaers, ja Esels, om zijn ghemeynten met zijnen waerheydt te onder-richten: Hoe mach Luther, Zwinghel, oft Menno van Gode ghesonden zijn gheweest, dewijle sy noch soo gheheel onsendelijck waren? waren sy oock soo gantsch onsendelijck, dat ghy niet moocht ontkennen? hoe moghen sy van den Paus wettelijck zijn ghesonden? was Luther, Swingel, ende Menno, dan van Gode, noch van mensche wettelijck ghesonden: Hoe moghen d'andere hare navolghers wettelijck gesonden zijn geweest? Maer van wie souden dese ghesonden zijn? van Luther, Swingel, oft Menno? die liepen selfs onghesonden, ende hadden gheen macht om anderen te senden. Van Luthers, Swingels, of Mennons gemeynte? dat waren ende zijn dan secten ende gheen gemeynte Christi: (ic spreek vande sichtbare leden, ende 'tkaf, d'onsichtbare, ende die tarwe is Gode kont) hebben secten, so dit zijn, oock macht om wettelijc te senden? Siet, so blijkt noch aen allen eynden, dat noch Menno, noch Swingel, noch Luther, noch geen uwer ander, oft dergelijcke Leraren, noyt wettelijc, noch van Gode, noch van Menschen gesonden en zijn gheweest. Wat blijfter nu anders over, dan dat sy ongheroepen van selfs ver-

metelijck zijn ghelopen? ende dat alle hun-luyder navolghers blinde leyts-luyden navolghen, om ghesamentlijck (worden sy niet wacker by tijds) te vallen inde gracht des verderffenissen? Oft wildy hier yet meer teghen segghen?

Hans

Neen. Ick vermachs nu niet, ende hebbe oock nu den tijdt niet, want wy ghenaecken 'tLant, die Schipper komt om zijn vracht. Ick wil u redenen na dencken, overwegen, ende de Heere bidden om zijnen Gheest der waerheyte, dat my die te recht stiere.

Coornhert

Dat gonne u die gaef-rijcke ende milde Vader des lichts, van wien alle goede gaven komen. Die salt oock doen soo't u ernst is, so ghy waerheyte bemint boven u opinie, ende so ghy den Heere met ootmoete uyt bekenden noot, in geeste ende waerheyde gelovigh daeromme biddet inden name ons Heeren Jesu Christi, Amen.